

Shqipëria: Deklarata përfundimtare e Misionit të Nenit IV, 2024

PËR PUBLIKIM TË MENJËHERSHËM

Deklarata përmblyëse përshkruan konstatimet paraprake të stafit të FMN-së në fund të një vizite (ose 'misioni'), në shumicën e rasteve në një vend anëtar. Misionet ndërmerren si pjesë e konsultimeve të rregullta (zakonisht vjetore) në bazë të Nenit IV të Statutit të FMN-së, në kuadër të një kërkesë për përdorimin e burimeve të FMN-së (hua nga FMN), si pjesë e diskutimeve të programeve të monitoruara nga stafi, ose të monitorimeve të tjera të zhvillimeve ekonomike nga ana e stafit.

Autoritetet kanë dhënë pëlqimin për publikimin e kësaj deklarate. Pikëpamjet e shprehura në këtë deklaratë janë të stafit të FMN-së dhe nuk përfaqësojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e Bordit Ekzekutiv të FMN-së. Bazuar në konstatimet paraprake të misionit, ekipi do të përgatitë një raport i cili, në varësi të miratimit nga instancat drejtuese, do t'i paraqitet Bordit Ekzekutiv të FMN-së për diskutim dhe vendimmarrje.

Uashington, DC. *Një mision i Fondit Monetar Ndërkombëtar (FMN), drejtuar nga Anke Weber, që përfshin David Bartolini, Fazurin Jamaludin, Jakree Koosakul dhe Hasan Toprak, zhvilloi diskutime në kuadër të Konsultimit të Nenit IV me Shqipërinë për vitin 2024 gjatë periudhës 13-21 nëntor. Në përfundim të vizitës, misioni doli me deklaratën në vijim:*

- Ekonomia shqiptare ka shfaqur një performancë të fortë gjatë viteve të fundit, mbështetur në politika të kujdesshme makroekonomike. Rritja ekonomike ka tejkaluar tashmë trendin e saj përpara pandemisë, falë zhvillimit të turizmit. Politikat e kujdesshme fiskale kontribuan për një ulje të konsiderueshme të borxhit publik, ndërkohë që politika monetare proaktive, rënia e çmimeve globale të mallrave dhe vlerësimi i qëndrueshëm i lekut kanë lehtësuar ngadalësimin e inflacionit. Perspektiva e rritjes ekonomike pritet të mbetet e fortë dhe reziqet rreth këtij parashikimi janë të ekuilibruara.*
- Pavarësisht pamjes së përgjithshme pozitive ekonomike, sfidat strukturore mbeten të konsiderueshme. PBB-ja për frymë vazhdon të jetë rreth një e katërta e niveleve të ShBA-së dhe BE-15, për shkak të plakjes së shpejtë të popullsisë dhe emigracionit. Pavarësisht progresit të konsiderueshëm në reformat e sundimit të ligjit, mangësitë në qeverisje dhe dobësitë institucionale paraqesin pengesa për mjedisin e biznesit.*
- Arritja e një rritjeje të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse do të kërkojë tejkalimin e mangësive strukturore, duke ruajtur në të njëjtën kohë përfitimet makroekonomike të përftuara me mund. Reformat ambicioze në të ardhura dhe forcimi i menaxhimit të borxhit janë thelbësore për ruajtjen e qëndrueshmërisë fiskale dhe përballimin e presioneve afatgjata të shpenzimeve. Një qasje bazuar në të dhëna ndaj politikës monetare mbetet kyç për stabilitetin e çmimeve, e plotësuar nga një rregjim i lirë i kursit të këmbimit si amortizues i goditjeve. Ruajtja e stabilitetit financiar do të kërkojë një forcim të mëtejshëm të mbikëqyrjes dhe rregullimit të institucioneve banka dhe jobanka dhe thellim të mëtejshëm të tregut financiar. Heqja e pengesave për rritjen e firmave, kalimi të prodhimi me vlerë të shtuar më të lartë dhe reformat e vazhdueshme në qeverisje do të jenë themelore për të siguruar përfitime maksimale nga anëtarësimi në BE.*

Performanca dhe parashikimi

Ekonomia shqiptare është në rrugën e duhur për t'u bërë një nga ekonomitë me rritjen më të shpejtë në Evropë për vitin 2024. Pas rritjes me 3,9 për qind në vitin 2023, stafi i FMN-së parashikon një rritje reale të PBB-së me 3,6 për qind në vitin 2024, e nxitur nga kërkesa e brendshme, turizmi dhe aktiviteti i ndërtimit. Rritja për periudhën 2025-2029 pritet të mbetet e fortë, në rreth 3½ për qind, e mbështetur nga kërkesa e brendshme dhe turizmi, duke pasur parasysh çmimet konkurruese dhe përmirësimin e kapacitetit të këtij sektori. Inflacioni në fund të vitit 2024 pritet të jetë rreth 2 për qind, poshtë objektivit prej 3 për qind të Bankës së Shqipërisë (BSh). Edhe pse efektet bazë të rënies së konsiderueshme të inflacionit mujor në fillim të vitit 2024 do të rritin përkohësisht inflacionin gjatë gjysmës së parë të vitit 2025, kthimi i qëndrueshëm tek objektivi nuk pritet përpara vitit 2026, duke marrë parasysh shkallën e lartë të inercisë në procesin e inflacionit në Shqipëri. Deficiti i llogarisë korrente parashikohet të arrijë në 3,4 për qind për vitin 2024 dhe pritet të ketë një rritje të lehtë në afat të mesëm, për shkak të importeve më të larta të nxitura nga projektet e mëdha të investimeve publike.

Rreziqet rreth këtij parashikimi janë përgjithësisht të ekuilibruara. Tensionet e rritura gjeopolitike dhe zbutja e rritjes globale mund të ngadalësojë rritjen e brendshme, ndërsa rritja sërish e çmimeve të mallrave apo përsëritja e goditjeve lidhur me motin mund të rritë çmimet e energjisë elektrike dhe të nxitë prapë inflacionin. Dobësimi i kërkesës për turizmin, pas goditjeve të tilla globale, mund të sjellë si rezultat zhvlerësimin e kursit të këmbimit dhe një rënie në sektorin e pasurive të paluajtshme, duke ndikuar negativisht në sektorët financiarë dhe publikë, duke pasur parasysh shkallën ende të konsiderueshme të borxhit në monedhë të huaj. Në kahun pozitiv, aktiviteti i turizmit mund të vazhdojë të performojë përtej pritshmërive. Reformat strukturore me bazë të gjerë, në kontekstin e procesit të anëtarësimit në BE – ende jo pjesë e skenarit bazë të stafit të FMN-së — do të nxisnin në mënyrë domethënëse rritjen.

Përforcimi i të ardhurave fiskale, besueshmërisë dhe transparencës për të siguruar rritje gjithëpërfshirëse

Pritet që autoritetet të tejkalojnë realizimin e objektivit të buxhetit për vitin 2024 dhe synojnë një qëndrim fiskal më të lehtësuar në vitin 2025. Me të ardhurat në rrugën e duhur falë konjunkturës së favorshme dhe vonesat në ekzekutimin e shpenzimeve kapitale, suficiti primar për vitin 2024 pritet të jetë rreth 0,5 për qind e PBB-së, lehtësisht më i lartë sesa objektivi buxhetor prej 0,3 për qind e PBB-së. Buxheti i vitit 2025 synon një balancë primare zero. Staf i FMN-së parashikon një konsolidim të kufizuar fiskal në vijim, me balancën primare, që pritet të levizë rreth zeros për periudhën 2026-2029 dhe me autoritetet që vazhdojnë të zbatojnë rregullat fiskale. Borxhi publik, i cili pritet të jetë rreth 56 për qind deri në fund të vitit 2024, parashikohet të reduktohet në nivelin 50 për qind në vitin 2029 dhe vlerësohet si i qëndrueshëm në periudhën afatmesme.

Një përpjekje më e fortë fiskale sesa ajo e parashikuar aktualisht do të ulte nevojat për financim bruto dhe do të rriste qëndrueshmërinë ndaj rreziqeve fiskale. Për këtë qëllim, stafi i FMN-së rekomandon për periudhën 2025-29 një suficit të lehtë primar në rreth ¼ për qind e PBB-së—çka do sjellë si rezultat një qëndrim fiskal përgjithësisht asnjës nga viti 2026 e më tej. Kjo do të kërkojë masa fiskale neto shtesë në rreth 1 për qind të PBB-së, ku përfshihen reformat në administrimin e të ardhurave dhe politikën tatimore dhe përpjekjet për të prodhuar efikasitet më të lartë në shpenzime, përfshirë nëpërmjet digjitalizimit të mëtejshëm. Për më tepër, përmirësimet e bëra në kuadrin e menaxhimit të investimeve publike do të lehtësojnë shpenzimet që ndikojnë në rritje në arsim, infrastrukturë, kujdes shëndetësor dhe veprimin për klimën. Këto politika duhen shoqëruar me forcimin e vazhdueshëm të menaxhimit të borxhit publik për të zgjatur maturitetin.

Nevojitet një strategji e besueshme afatmesme për rritjen e qëndrueshme të të ardhurave. Autoritetet janë gati të miratojnë Strategjinë e tyre Afatmesme të të Ardhurave (SAA). Realizimi i rritjes së të ardhurave të parashikuara (2½ për qind e PBB-së) do të kërkojë zbatim me vendosmëri të masave administrative dhe reformave të mëtejshme në politikën tatimore. Forcimi i infrastrukturës informatike, përmirësimi i përdorimit të të dhënave dhe rritja e personelit dhe e kapaciteteve do të ndihmonte për mbylljen e hendekut të pajtueshmërisë tatimore në fushat e turizmit, ndërtimit dhe mes individëve të pasur. Racionalizimi i strukturës tatimore dhe ulja e përjashtimeve, sidomos për TVSh-në, do të rritë efikasitetin dhe do të zgjerojë bazën tatimore. Duhet të rifillojnë përpjekjet për ristrukturimin e regjimit tatimor për profesionistët e lirë, shoqëruar me një heqje më shpejt sesa është planifikuar të normës tatimore zero për bizneset e vogla. Puna përgatitore për hartimin e një ligji të ri të tatimit mbi pronën, përfshi ngritjen e kadastrës fiskale dhe procedurave të vlerësimit të pronës, duhet përfunduar në kohë.

Rritja e presioneve afatgjata mbi shpenzimet do të kërkojë reforma edhe më ambicioze. Stafi i FMN-së vlerëson një rritje të shpenzimeve publike prej rreth 10 pikë përqindje të PBB-së gjatë 25 viteve të ardhshme, shkaktuar kryesisht nga pensionet, kujdesi shëndetësor dhe përshtatja klimatike. Reformat e tregut të punës dhe pensione, përfshi rritjen e mbulimit dhe pjesëmarrjes së të punësuarve në sistemin e pensione, do të jenë të nevojshme për të ndihmuar në zbutjen e këtyre presioneve mbi shpenzimet. Rritjet e përkohshme në bonuset e pensionit duhen bërë me kujdes, duke pasur parasysh rrezikun që ato të bëhen të përhershme. Mbështetja për familjet në nevojë kanalizohet më mirë përmes skemave të mirësnuara të ndihmës sociale. Reforma më ambicioze për të ardhurat afatgjata – për shembull, për uljen e pabarazisë në trajtimin tatimor të disa sektorëve të ekonomisë, si bujqësia – mund ta ndihmojnë Shqipërinë të arrijë potencialin e saj të plotë në të ardhurat tatimore.

Rreziqet nga detyrimet kontigjente kërkojnë një përgjigje proaktive. Detyrimet e prapambetura të ndërsjellta prej një kohe të gjatë dhe pasivet e ndërmarrjeve të mëdha shtetërore mbeten prezente. Aktivitetet e projekteve të partneritetit publik-privat (PPP) janë tejet të përqendruara, sidomos në sektorin energjetik. Forcimi i konsiderueshëm i mbikëqyrjes qendrore dhe qeverisjes së ndërmarrjeve shtetërore dhe PPP-ve, duke i integruar PPP-të në proceset e rregullta buxhetore, është thelbësor për përmirësimin e menaxhimit të rrezikut fiskal. Botimi i rregullt i një deklarate të plotë dhe të pavarur mbi rreziqet fiskale do të forconte monitorimin e rrezikut dhe menaxhimin e ndërmarrjeve shtetërore (NSh), si dhe partneriteteve publike-private (PPP). Përshtatja graduale e tarifave të energjisë elektrike për të pasqyruar plotësisht kostot do të ndihmojë po ashtu në frenimin e rreziqeve fiskale. Forcimi i kapacitetit të Ministrisë së Financave për të vlerësuar rreziqet dhe kostot oportune të huamarrjes së ndërmarrjeve shtetërore dhe bashkive, si dhe një infrastrukturë funksionale e tregut kapital, janë parakushte për emetimin e suksesshëm të obligacioneve të tyre në afatmesëm.

Përdorimi i arsyeshëm i instrumenteve të politikës monetare për të ruajtur stabilitetin e çmimeve

Pasiguria që rrethon parashikimin kërkon një qasje të vazhdueshme bazuar në të dhëna ndaj politikës monetare. Ndërsa inflacioni është nën objektivin e caktuar, ulja me 25 pikë përqindje që BSh-ja bëri në nëntor ishte e përshtatshme. Në mungesë të goditjeve të forta inflacioniste, mund të krijohet hapësirë për një ulje tjetër të lehtë të normës bazë gjatë vitit 2025, për të ulur rrezikun e de-ankorimit të pritjeve inflacioniste. Kjo do të ulte gjithashtu presionet e vlerësimit të kursit të këmbimit, duke mbështetur BSh-në për të arritur objektivin e saj kryesor të stabilitetit të çmimeve, duke pasur parasysh ndikimin e kursit të këmbimit në inflacion.

Rregjimi i lirë i kursit të këmbimit i ka shërbyer Shqipërisë dhe duhet të mbetet amortizatori kryesor i goditjeve. Analiza e FMN-së sugjeron se vlerësimi i qëndrueshëm i lekut është nxitur përgjithësisht nga faktorë thelemorë si turizmi dhe produktiviteti. Po ashtu, duhet marrë në konsideratë lejimi i levizjes më të lirë të kursit të këmbimit dhe ruajtja e normës

bazë si mjeti kryesor i politikës monetare. Ndërhyrjet në kursin e këmbimit mund të jenë të nevojshme kur vlerësimi i monedhës amplifikohet nga faktorë jothemelore, por duhet të jetë në shkallë të kufizuar. Këto ndërhyrje duhet të marrin parasysh kostot dhe përfitimet e akumulimit të mëtejshëm të rezervës, përfshi rreziqet e bilancit të bankës qendrore, si dhe efektet mbi përcjelljen e politikës monetare dhe zhvillimit të tregut financiar.

Rritja e qëndrueshmërisë së sektorit financiar për të mbështetur rritjen

Dobësitë sistemike në sistemin financiar duken përgjithësisht të përmbajtura, por fushat ku ka të tilla dobësi kërkojnë mbikëqyrje vigjilente të vazhdueshme. Përgjithësisht, sektori bankar mbetet i mirë-kapitalizuar dhe likuid me norma mesatare prudenciale që qëndrojnë mbi kërkesat rregulatore. Megjithatë, ka hapësirë për forcimin e mëtejshëm të pozicioneve të kapitalit të disa bankave. Përveç kësaj, ekspozimet sovraane dhe ato ndaj huamarrësve të mëdhenj paraqesin burime rreziku, ashtu si rritja e shpejtë e kreditimit bankar për sektorin e pasurive të paluajtshme, që ka parë rritje të vazhdueshme të çmimeve dhe përbën dy të tretat e kredive në monedhë të huaj të pambrojtura ndaj kursit të këmbimit.

Rritja e mbikëqyrjes së institucioneve financiare banka dhe jobanka është e nevojshme për të forcuar qëndrueshmërinë dhe për të ruajtur integritetin. Përpjekjet e vazhdueshme mbikëqyrëse duhet të përqendrohen te sigurimi i përmbushjes rigorozë të kërkesave të kapitalit dhe, nëse është nevoja, te pezullimi i përkohshëm i dividendëve dhe përgatitja e një plani për ruajtjen e kapitalit dhe kufizime. Përparimi i mëtejshëm drejt ekuivalencës rregulatore me Autoritetin Bankar Evropian do të ndihmonte për të forcuar kuadret mbikëqyrëse. Ndryshimet e propozuara së fundi nga Banka e Shqipërisë për rregulloret e institucioneve jobanka, përfshi ato që lidhen me mbrojtjen e konsumatorit dhe kreditë e mikrofinancimit, janë jetike për të ruajtur integritetin. Mund të bëhen përpjekje të mëtejshme për të përmirësuar mbledhjen e të dhënave dhe monitorimin e rrezikut të sektorit jobankar (duke përfshirë dhe kompanitë e sigurimeve, fondet e investimeve dhe pensionet), edhe përmes shfrytëzimit të Grupit Këshillimor për Stabilitetin Financiar për bashkëpunim efektiv ndërinstitucional.

Ka hapësirë për përmirësimin e mëtejshëm të paketës së instrumenteve makroprudenciale. Mbështetur në përparimin në mbledhjen e të dhënave për pasuritë e paluajtshme nga Banka e Shqipërisë, duhet marrë në konsideratë marrja e masave me bazë huamarrësin, që mund të bëjnë dallimin midis aktiviteteve në monedhen vendase dhe atë të huaj, për të ndihmuar me zbutjen e rreziqeve nga rritja e shpejtë e kreditimit të sektorit të pasurive të paluajtshme. Misioni mirëpret rritjen e normës kundërciklike të kapitalit dhe sheh përfitime të mëtejshme në kalimin drejt një kuadri pozitiv neutral të kësaj norme. Duke pasur parasysh rreziqet lidhur me ekspozimet sovraane, misioni inkurajon finalizimin e një metodologjie gjithëpërfshirëse për shtesën e kapitalit të rrezikut sistematik, krahas vazhdimin të përpjekjeve për të zhvilluar dhe çuar përpara tregun e obligacioneve dhe parasë për të ulur rreziqet e likuiditetit të bankave, përfshi përmes ndryshimeve në kuadrin rregullator ku bazohen marrëveshjet e riblerjes.

Maksimizimi i përfitimeve nga procesi i anëtarësimit në BE përmes reformave strukturore

Nevojiten reforma më të thella për të arritur një rritje gjithëpërfshirëse dhe për të përshpejtuar konvergjencën e të ardhurave me BE-në. Ashtu si në shumë vende të tjera evropiane, zhvillimet demografike nënkuptojnë që rritja afatmesme varet gjithnjë e më shumë nga përfitimet prej produktivitetit. Sidoqoftë, pavarësisht rritjeve të kohëve të fundit, punësimi dhe produktiviteti total mbeten mjaft poshtë niveleve të BE-së. Kështu, maksimizimi i përfitimeve nga anëtarësimi në BE do të varet nga zbatimi me sukses i një agjende ambicioze reformash për të trajtuar pengesat e produktivitetit.

Kërkohet një qasje shumëplanëshe për një rritje më të madhe të produktivitetit. Nxitja e qasjes në huadhënien bankare për NVM-të përmes uljes së asimetrive të informacionit do të lehtësonte investimet kaq të nevojshme kapitale dhe do t'iu jepte mundësi firmave të përshpejtonin zbatimin e teknologjisë ekzistuese dhe kërkim-zhvillimit, për të nxitur integrimin në zinxhirët globalë të vlerës. Krijimi i rrjeteve të novacionit midis bizneseve dhe institucioneve të tjera kërkimore do të lehtësonte marrjen e njohurive. Përditësimi i programeve të arsimit dhe formimit, duke parë nga nevojat e tregut, përfshi përmes përmirësimit të formimit profesional, përparimit të agjendës digjitale dhe rritjes së pjesëmarrjes së forcës së punës nëpërmjet rritjes së qasjes në shërbimet e kujdesit për fëmijën, do t'i jepte një shtysë afatgjatë perspektivës për rritje të Shqipërisë.

Tejkalimi i pengesave në infrastrukturë mbetet thelbësor për përmirësimin e ndërlidhshmërisë dhe përfitimit nga prodhimi vendas i energjisë. Edhe pse kanë nisur një sërë projektesh, përfshi ndërtimi i një aeroporti të ri dhe një porti turistik, rrjeti i transportit është ende mbrapa ekonomive të BE-së. Prodhimi i energjisë elektrike hidrike në Shqipëri përbën një burim të pastër energjie. Megjithatë, ai është i ndikueshëm nga kushtet e motit (p.sh., thatësitat). Përpjekjet e vazhdueshme për diversifikim në lloje të tjera të energjisë së ripërtëritshme me kapacitete ruajtëse do të jenë thelbësore për sigurinë energjetike. Duhet siguruar burime buxhetore dhe mekanizma monitorimi të mjaftueshme për të bërë të sigurt që përpjekjet e autoriteteve në këto fusha të përkthehen në rezultate më të mira.

Ruajtja e ritmit të reformave në qeverisje është kyç për krijimin e një mjedisi të shëndetshëm biznesi. Përfundimi i afërt i rivlerësimit të gjyqtarëve dhe përparimi domethënës në reformat e luftës kundër pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit, në përputhje me rekomandimet e FATF-së, janë piketa të rëndësishme. Reformat duhet të ecin më tej, përfshi uljen e ngarkesës së çështjeve të prapambetura, krijimin e një sistemi elektronik të integruar të menaxhimit të çështjeve dhe plotësimin e pozicioneve të lira kyçe në mënyrë transparente dhe bazuar në meritë. Strategjia Ndërsektoriale kundër Korrupsionit duhet miratuar këtë vit sipas planit, duke siguruar ndërkohë që Struktura e Posaçme kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar (SPAK) të vazhdojë të ketë burime të mjaftueshme. Strategjia Kombëtare për Parandalimin e Pastrimit të Parave dhe Financimit të Terrorizmit duhet zbatuar menjëherë, krahas zbutjes së rreziqeve të identifikuara në Vlerësimin Kombëtar të Rrezikut të vitit 2023. Masat e PPP-së duhen përdorur për të luftuar mospajtueshmërinë dhe krimet tatimore.

Misioni dëshiron të falënderojë autoritetet shqiptare dhe homologët e tjerë për mikpritjen e tyre të ngrohtë, bashkëpunimin e ngushtë dhe shkëmbimin konstruktiv të pikëpamjeve.